

Dankdagversper in de Mariakerk van Blessum. 3 november 2021

Lezing: Genesis 1: 26-28, 2: 4-9, 16-17

Verder: Lied 275, psalm 65, lied 992 en lied 981

Introductie

Doet het ertoe, wat ik doe, of laat? Voor veel mensen een vraag. En niet onbegrijpelijk. We leven temidden van grote systemen en structuren. We draaien er in mee, ze groeien ons zomaar boven het hoofd. We willen wel anders, maar hoe? Voor je het weet zou je nog moedeloos worden.....

Misschien dat het volgende verhaal ons op weg kan helpen. Het vertelt van een jongen die op de ochtendschemering druk in de weer is op het strand. Langs de vloedlijn licht het vol met aangespoelde zeesterren. Eén voor één raapt hij ze op en gooit ze terug in zee. Dan komt er een voorbijganger, die bij hem stil blijft staan en met verbazing en verbijstering zich afvraagt waar deze jongen toch mee bezig is. "Wat ben jij in godsnaam aan het doen?" "Als ik dit niet doe, gaan ze dood door de zon". "Maar zie je dan dat dit gekkenwerk is, zinloos: het strand is nog kilometers lang en het ligt vol met nog duizenden van die zeesterren. Waarom zou je dit doen, waarom maak je je zo druk?"

De jongen raapt nog een zeester op, kijkt er even naar en gooit hem dan in de veiligheid van de golven. En terwijl hij dat doet, antwoordt hij: "voor deze ene maakt het wat uit."

Een heerlijk verhaal van eigenwijze joodse wijsheid. Geen mens kan de hele wereld redden, maar: red een leven en je redt de wereld. Jouw kleine (groene) goede daden, ze doen er toe!

Preek

We gaan vanavond terug naar het begin. Of misschien kan ik beter zeggen: terug naar de basis. He gaat er niet om hoe het misschien ooit was, lang geleden of zo. Toen alles nog goed was en zo. Ik geloof niet dat het daarom gaat in de woorden die we lezen. He, de romantiek van de onbedorven wilde oermens, of iets dergelijks. Dus maar liever: terug naar de basis. Terug naar de vraag wat het eigenlijk wil zeggen om mens op aarde te zijn. Israël had daar zelfs twee verhalen voor nodig. Of eigenlijk een lied en een verhaal. Wetenschappelijk zou dat allemaal wijzen op verschillende bronnen, en dat zal allemaal wel, maar ooit is er een groepje wijze lieden geweest die tot elkaar hebben gezegd: we zetten ze gewoon naast, achter elkaar, dat lied en dat verhaal, want ze zijn ons even veel waard en samen vertellen ze ons iets wezenlijks over ons mens-zijn-op-aarde.

En als we dat dan een beetje als poëzie leren lezen, een beetje creatief, dan gebeuren er bijzondere dingen. Dat scheppingslied, van dag1, dag 2 en zo voort, het loopt heel

nadrukkelijk uit op de verschijning van de mens op het wereldtoneel. Zo laat het zich ook lezen: het toneel, het decor, alles is klaar voor de mens. Het heeft sommigen er zelfs toe verleid de mens als de kroon der schepping te zien. Maar laten wij daar maar wat voorzichtig mee zijn. Het is mede een aan eenzijdige, wat al te antropocentrische interpretatie van die gedachte te danken dat de wereldleiders nu in Glasgow bij elkaar zijn om te zien wat er nog te redden valt.

Laten wij het lied voor zichzelf laten spreken. Laten wij....precies de woorden waar het verhaal van mens-zijn-op-aarde mee begint. Laten wij mensen maken.....wij?...wie zijn dat? Wie worden hier door God medeplichtig gemaakt? Of praat de Eeuwige wat in zichzelf (in een zgn. pluralis majestatis) of overlegt Hij met zijn hemelse hofhouding? Zo is het vaak verstaan en gelezen.

Ik was daarom prettig verrast toen ik bij mijn vroegere leermeester Maarten den Dulk een andere manier van lezen tegenkwam. Hij zegt: in dat scheppingslied is er al van alles aan het licht gekomen: dag, nacht, hemel, zee, aarde (droogland) en zij zijn steeds opgeroepen om mee te doen aan het grote werk van God. En nu: laten wij mensen maken, naar ons beeld, zodat zij op ons lijken. In dit 'wij (ons) , zegt Den Dulk, en daar zit het geheim, in dit 'wij' worden God en mens en milieu onopgeefbaar met elkaar verbonden. Dat moet duidelijk zijn. Maar met dat dat gezegd is, wordt er toch een onderscheid ingebracht. God neemt op dat punt welkbewust het initiatief in handen. Let op de nuance. Als het er op aan komt, maakt Hij de mens als zijn evenbeeld. God wil zelf model staan voor de mens, mannelijk en vrouwelijk, al wordt dat laatste nog altijd door grote delen van de gelovige wereld vergeten! De mens wordt dus onderscheiden met Gods beeld. Wat mannen en vrouwen doen en zijn, zal dus op zijn minst enigszins moeten lijken op wat God doet en is. Dat is de basis.

Zoals de Eeuwige in beeld komt in wat Hij doet en zegt. Daar laten de vertellers geen misverstand over bestaan. Dit Godsbeeld is geen vage vlek in het menselijke bewustzijn en ook geen voorwereldlijke ambachtsman die volgens een intelligent design een universum bouwt. Nee, deze God verschijnt hier en nu, in onze dagen , als iemand die zich hartstochtelijk inzet om de leefbaarheid op deze aarde te bewerkstelligen.

En daarin ziet Hij ons, mensen, als zijn bondgenoten, medeplichtigen. Toe maar!

Hoe.....? Want dat is dan toch wel op zijn minst de vraag. Wel, daar heeft Israël nog een verhaal over. Gelukkig maar, als was het maar omdat dat tweede verhaal het 'macht hebben over' uit het eerst in perspectief zet, inkadert en inperkt zo u wilt.

Her verhaal van de tuin, de hof van Eden, ook wel paradijs genoemd. Tja..... Hoe dan ook, daar wordt die mens, uit het stof van de aarde geboetseerd, uit de klei getrokken, als een bezielt mens neergezet. Om te bewerken en te bewaren, heette het dan meestal. En zo is de term rentmeesterschap in zwang geraakt. Afkomstig uit een feodale samenleving en sterk gericht op beheer en rendement. Een nogal economisch begrip dus, met managementtrekken. Wat zegt het oude Hebreeuws? Dienen en bewaren.....dat klinkt eerder

priesterlijk. Of anders gezegd: niet economisch maar ecologisch. Gericht op behoud, eerder dan op rendement. Dat eerst.....dat begrip rentmeesterschap zou ons op termijn nog wel eens in de weg kunnen gaan zitten.

Maar wat is dit nu voor verhaal? Wat is het voor tuin? De oude vertellers zijn eigenlijk, als je met een beetje associatief gevoel hun teksten leest, dan zijn ze best wel duidelijk. Ze zwijmelen zeker niet over een tovertuin, nee, hun paradijs lijkt meer op een onderwijsinstituut. Het is een tuin waar mensen leren om op aarde te kunnen wonen en leven. Een proeftuin. Geen doel in zichzelf, maar met het oog op de hele aarde. Het paradijsverhaal denkt van binnen naar buiten, het gaat van de tuin naar de aarde toe. Daar moet het uiteindelijk gaan gebeuren.

En daarom is het van belang dat de mens kennis van goed en kwaad verwerft. Maar hoe leren ze dat? Want dat lijkt niet zonder risico.....Er kan niet zomaar geleefd worden, er moet geleerd worden. Leven en leren.....we vinden het terug in die twee bomen, de kennisboom en de levensboom.

Nu heeft die eerste, die kennisboom, een wat kwalijke, moeizame reputatie. Daar is het allemaal mis gegaan. En we zijn gaan denken dat God met dat verbod om daar van te eten, ons ten diepste klein wilde houden. Maar waar halen we die gedachte vandaan? Het verhaal zegt verderop dat het ons is ingefluisterd door de slang. Uiterst suggestief lispelt die in ons oor en we tuinen er met open ogen in.

Of is het misschien zo dat we het uiteindelijk onszelf influisteren, waarmee we onszelf een alibi verschaffen om weg te kijken: hoezo medeplichtig, hoezo beeld van God, hoezo onopgeefbaar verbondenheid van God en mens en milieu?

Laten we een ander spoor proberen. Het onderwijs in de tuin is praktisch van aard: leren door doen. God wandelt er zo nu en dan wat rond en treedt daarbij op als tuinman en leert zo de mens om in zijn onderhoud te voorzien. Die mens heeft daar uiteraard enig belang bij, bij deze arbeid, maar het is niet de bedoeling dat het leven wordt beheerst door oeverloze productie en consumptie. Wanneer de productie niet is afgestemd op de werkelijke levensbehoefte maar steeds nieuwe behoeftes creëert, is er geen houden meer aan. Daarom moet er steeds een moment van rust, een time-out, worden ingelast. Om even met elkaar na te denken of we nog wel goed bezig zijn. Kijk, en voor dat moment van nadenkendheid is die boom van kennis van goed en kwaad geplant. In de schaduw van die boom steeds weer die time-outs voor kritische reflectie. Het was eigenlijk misschien wel een mooi logo geweest voor die top in Glasgow: die boom, om onder te gaan zitten en je te beraden met elkaar.

Zijn we nog wel goed bezig? En de vraag dient zich steeds meer aan. Afgelopen zondag reed Yvonne Jaspers mee op de gifspuittractor van bollenkweker Henk. Henk die ook wel wist, dat merkte je aan alles, dat hij eigenlijk niet goed bezig was. Maar ja, verzuchtte hij, als de consument het nog steeds normaal vindt dat ie voor twee euro een bos tulpen op tafel heeft staan (die dan overigens al na een paar dagen de geest geven), tja.....het dilemma werd voelbaar in beeld gebracht.

Zijn we nog wel goed bezig? Het is precies ook die vraag die boven de top in Glasgow hangt, En eigenlijk weten we allemaal het antwoord. Nee, dit houdt geen stand op den duur. En dan kun je nog een poosje steggelen over hoe lang dat dan duurt, dat op den duur, maar het houdt geen stand. Het heeft er alle schijn van dat we die dood, die zo ongemakkelijk aan het slot van de lezing langskwam, wereldwijd over onszelf aan het afroepen zijn, als we zo doorgaan. Dat is geen straf, dat is gevolg.....

De boom van kennis markeert in dit oude verhaal de plaats van het leerhuis. En is dus niet bedoeld om van eten. Niet eten tijdens de les, alsjeblieft, merkt Den Dulk daarbij op. God wil er als leraar optreden om de mens in te wijden in de kennis van goed en kwaad, in de kunst van leven op aarde. Dus geen symbool om ons klein te houden, integendeel. Eerder als garantie dat je met Hem op het goede spoor zit, want bij die bewuste boom neemt God alle tijd om die specifieke kennis door te geven. Daar staat die boom voor! En het is eerste wat er geleerd wordt, in het vervolg, is dat het niet goed is dat de mens er alleen voor zichzelf leeft. Na al dat goed! goed! klinkt er nu in dat onderwijs: niet goed is het dat de mens er alleen voor zichzelf is. Me dunkt, daar begint het: als je bedoelt bent om samen mens te zijn, in verbondenheid met heel de schepping, dan wordt daar op zijn minst een richting mee aangegeven.

Niet dat het allemaal eenvoudig is, verre van. De transitie waar we voor staan, is misschien wel de grootste uitdaging waar de mensheid ooit voor gestaan heeft. En geen mens kan de hele wereld redden. Maar weet je het nog: red een leven en je redt de wereld. Ook jouw daden doen ertoe. Amen